

Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України
Рівненський державний гуманітарний університет

**ФІЛОСОФІЯ.
ПЕДАГОГІКА.
СУСПІЛЬСТВО**

Збірник наукових праць РДГУ

Випуск 1

Засновано у 2011 році

Рівне – 2011

УДК 1+37+316.3
ББК 87+74+60
Ф-561

Рецензенти: **Закович М.М.** – д. філос. н., професор кафедри культурології Національного педагогічного університету імені М.П. Драгоманова;

Лісова С.В. – д. пед. н., професор, директор Інституту педагогічної освіти Міжнародного економіко-гуманітарного університету імені академіка Степана Дем'янчука, дійсний член АПСН;

Троян С.С. – д. і. н., професор, завідувач кафедри міжнародних відносин і країнознавства Рівненського інституту слов'янознавства Київського славістичного університету

Ф-561 **Філософія. Педагогіка. Суспільство :** Збірник наукових праць Рівненського державного гуманітарного університету. Вип. 1. – Рівне : видавець О. Зень, 2011. – 319 с.

ISBN 978-617-601-024-1

Концепція збірника базується на науковій актуалізації методологічних засад гуманітарного знання і висвітленні духовно-практичного потенціалу наук про людину і суспільство. Розрахований на фахівців гуманітарних і соціально-політичних наук.

УДК 1+37+316.3
ББК 87+74+60

ISBN 978-617-601-024-1

© Рівненський державний
гуманітарний університет, 2011

Головний редактор:

Шугасва Л. М. – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету.

Редакційна колегія:

Булига І. І. – к. філос. н., доцент кафедри філософії Рівненського державного гуманітарного університету (відповідальний редактор);

Вербець В. В. – д. пед. н., професор, декан художньо-педагогічного факультету Рівненського державного гуманітарного університету;

Гон М. М. – д. політ. н., професор, завідувач кафедри політичних наук Рівненського державного гуманітарного університету;

Докаш В. І. – д. філос. н., професор, завідувач кафедри соціології Чернівецького національного університету імені Юрія Федьковича;

Дем'янюк Т. Д. – к. пед. н., професор, завідувач кафедри теорії і методики виховання Рівненського державного гуманітарного університету;

Дичківська І. М. – к. пед. н., професор кафедри педагогіки і психології (дошкільної) Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН (відповідальний редактор);

Жилюк С. І. – д. і. н., професор, завідувач кафедри релігієзнавства Національного університету «Острозька академія»

Литвиненко С. А. – д. пед. н., професор кафедри практичної психології та психотерапії Рівненського державного гуманітарного університету;

Малафійк І. В. – д. пед. н., професор, завідувач кафедри загальної і соціальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН;

Павелків Р. В. – д. псих. н., професор, завідувач кафедри вікової та педагогічної психології, директор Інституту психології та педагогіки, проректор з науково-педагогічної та навчально-методичної роботи Рівненського державного гуманітарного університету, академік Академії наук Вищої школи України;

Пальчевський С. С. – д. пед. н., професор кафедри загальної педагогіки та акмеології Рівненського державного гуманітарного університету;

Петренко О. Б. – д. пед. н., професор кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету;

Поніманська Т. І. – к. пед. н., професор, завідувач кафедри педагогіки і психології (дошкільної), проректор з наукової роботи Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент АПСН;

Постоловський Р. М. – к. і. н., професор, завідувач кафедри всесвітньої історії, ректор Рівненського державного гуманітарного університету, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук, член-кореспондент АПСН;

Саух П. Ю. – д. філос. н., професор, завідувач кафедри філософії, ректор Житомирського державного університету імені Івана Франка, академік Академії наук Вищої школи України;

Стоколос Н. Г. – д. і. н., професор, завідувач кафедри філософії і соціальних наук Рівненського інституту слов'янознавства Київського славистичного університету;

Швецова-Водка Г. М. – д. і. н., професор кафедри бібліотечознавства і бібліографії Рівненського державного гуманітарного університету;

Яроцький П. Л. – д. філос. н., професор, головний науковий спеціаліст Відділення релігієзнавства Інституту філософії імені Г. С. Сковороди НАН України.

Друкується за рішенням Вченої ради
Рівненського державного гуманітарного університету
Протокол № 10 від 27 травня 2011 р.

Свідоцтво про державну реєстрацію
друкованого засобу масової інформації:
Серія KB № 17745-6595P

Адреса редакції: кафедра філософії,
Рівненський державний гуманітарний університет,
вул. Остафова, 29, м. Рівне, 33027

ЗМІСТ

Філософія

<i>Гур'янова І. Е.</i>	9	Принцип об'єктивності історії та історичного в пізнанні соціальних явищ
<i>Заглинська Л. В.</i>	22	Філософія економіки ХХ ст. в контексті сучасних соціально-економічних трансформацій
<i>Коберник Н. І.</i>	35	Феномен Кирила і Мефодія: культурно-релігійний аспект
<i>Шугаєва Л. М.</i>	46	Ідейно-світоглядна трансформація православного сектантства в Україні
<i>Шамсутдинова-Лебедюк Т. Н.</i>	54	Глобалізація та іслам
<i>Шевчук К. С.</i>	64	Основні аспекти теорії цінності Романа Інгардена
<i>Шевчук Д. М.</i>	76	Постмодерні виміри політичної філософії

Педагогіка

<i>Безкорвайна О. В.</i>	90	Проблема особистісного самоствердження в педагогічних дослідженнях
--------------------------	----	--

<i>Генсіцька- Антонюк Н. О.</i>	102	Роль системи освіти у формуванні гендерної ідентичності особистості
<i>Гудовсек О. А.</i>	110	Естетичне виховання в філософському ракурсі (історичний аспект)
<i>Дем'янюк Т. Д.</i>	120	Теоретико-методологічні засади формування вчителя як конкурентоспроможного фахівця
<i>Дичківська І. М.</i>	129	Інноваційні підходи у побудові виховного простору школи Саммерхілл
<i>Кособуцька Г. П.</i>	141	Діалогічний рівень підготовки майбутнього педагога: теоретико-методологічні основи
<i>Петренко О. Б.</i>	154	Гене́за гендерного підходу до освіти у контексті української філософської думки
<i>Поніманська Т. І.</i>	165	Гуманізм як ціннісна характеристика педагогічної діяльності
<i>Пироженко Л. В.</i>	176	Проблеми підручникотворення у період реформування змісту загальноосвітньої школи (1964-1976 рр.)
<i>Рицька Н. Ф.</i>	186	Педагогічні аспекти гендерного виховання молодших школярів

<i>Сорочинська Т. А.</i>	195	Становлення професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних закладах Рівненщини (1939-1941 рр.)
<i>Тимочко І. Б.</i>	206	Особливості організації напрямів просвітницької діяльності православних братств Волинської губернії
<i>Ціпан Т. С.</i>	217	Формування громадянськості у підлітків в умовах дитячо-юнацьких об'єднань

Суспільство

<i>Булига І. І.</i>	228	Релігійно-церковне життя Волині у контексті політичних трансформацій (1939-1941 рр.)
<i>Ворон О. П.</i>	238	Місіонерська діяльність Римокатолицької церкви в умовах незалежності української держави
<i>Гон М. М.</i>	250	Забезпечення прав етнічних меншин у Другій Речі Посполитій
<i>Дубей В. І.</i>	262	Правові засади співпраці України з ЄС у галузі міжнародних автомобільних перевезень

<i>Жилюк С. І.</i>	272	Роль духовенства Волині–Житомирщини у соборному русі 1920-х рр.
<i>Мишков В. Я.</i>	286	Діяльність митрополита Адріана (Четвергова) в контексті модернізації Російської Старообрядницької православної Церкви
<i>Слесаренко А. В.</i>	296	Чеський андеграунд 70–80-х років ХХ ст.: історико-культурний аналіз
<i>Шеретюк Р. М.</i>	305	Окремі аспекти конверсії греко-уніатів Правобережної України до римо-католицизму наприкінці ХVІІІ ст.

7. Міщик Л. І. Актуальність гендерного підходу в освіті / Л. І. Міщик // Проблеми освіти: Науково-методичний збірник. – К., 2002. – Вип. 27. – С. 118–127.
8. Петренко О. Б. Становлення гендерного підходу до освіти і виховання в українському суспільстві / О. Б. Петренко // Оновлення змісту, форм та методів навчання і виховання в закладах освіти. – Рівне: РДГУ, 2003. – Вип.27. – Ч.1. – С. 110–120.
9. Титаренко Т. Поняття „стать” у психології особистості / Т. Титаренко // Психолог. – 2003. – лютий. – № 6. – С. 13–15.
10. Цокур О., Іванова І. Гендерне виховання – нагальна потреба сучасної освітньої системи / О. Цокур, І. Іванова // Директор школи. Україна. – 2006. – №6. – С. 6–13.

УДК 37(09)(477.81)“1939/1940”

Сорочинська Т. А.

СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ У ПЕДАГОГІЧНИХ ЗАКЛАДАХ РІВНЕНЩИНИ (1939–1941 РР.)

У статті розглядаються особливості становлення професійної підготовки майбутніх учителів у педагогічних закладах Рівненщини після приєднання краю до Української РСР.

Ключові слова: Рівненщина, освіта, педагогічні училища, вчительські кадри.

В статье рассматриваются особенности становление профессиональной подготовки будущих учителей в педагогических учреждениях Ровенщины после присоединения края к Украинской ССР.

Ключевые слова: Ровенщина, образование, педагогические училища, учительские кадры.

The article attempts to analyze the main aspects soviet education system in the Rivne region following the accession of the Ukrainian SSR.

Key words: Rivne region, education, pedagogical schools, pedagogical staff.

Постановка проблеми. У сучасних умовах розвитку української держави проблеми підготовки кваліфікованих конкурентоспроможних фахівців набувають все більшої актуальності. Стає очевидним, що досягнення мети сучасної освіти пов'язане з особистісним потенціалом учителя, його загальною та професійною культурою. Відтак реалії сьогодення висувають нові вимоги до педагога, потребують постійного самовдосконалення та творчого пошуку. На зміну інертності, пасивності, консерватизму приходить інноваційність. Сучасному вчителеві необхідні гнучкість і нестандартність мислення, вміння адаптуватися до швидких змін умов життя. Тому у цьому аспекті теоретично важливим і практично необхідним є дослідження професійної підготовки майбутніх учителів під час корінних соціально-економічних і політичних перетворень. Одним із таких періодів для західноукраїнського регіону в цілому та Рівненщини зокрема, стало утвердження в кінці 30-х – 40-х рр. ХХ ст. радянського ладу. У контексті насадження тоталітарного режиму освіта стала однією із сфер, що реформувалася відповідно до нового соціального замовлення. Впровадження радянської освітньої системи, стратегія її завдань і функціонування були одним із найважливіших методів ідеологічного впливу радянської влади на населення, передусім на підростаюче покоління. Відтак, *метою статті* постає аналіз основних аспектів становлення професійної підготовки майбутніх учителів на Рівненщині з 17 вересня 1939 р., після приєднання краю до Української РСР до червня 1941 р. – часу нападу Німеччини на СРСР, коли були перервані процеси, пов'язані з інтеграцією західного регіону України в єдину радянську освітню систему.

Рівень розробки проблеми. Проблеми професійної підготовки майбутніх педагогів та становлення радянської системи освіти у контексті радянзації західноукраїнських територій досліджувалися і досліджуються вітчизняними та зарубіжними вченими. Серед них відзначимо В. Добровичинську [1], С. Сворака [11], О. Прищепу [1], В. Яремчука [12] та інших. Однак, аналіз окремих аспектів становлення професійної підготовки кадрів у педагогічних закладах Рівненщини залишились поза увагою дослідників, що й стало предметом наших наукових студій.

Виклад основних положень. Встановлення якісно нової радянської системи освіти в краї було пов'язано зі зміною політичного статусу Західної України. Радянським перетворенням у галузі освіти на західноукраїнських землях 1939–1940-х рр. передувала низка важливих подій у освітній сфері. На час переходу західноукраїнських територій до Української РСР в регіоні діяла система освіти, заснована на національних традиціях і досягненнях української етнопедагогіки. Адже в умовах асиміляторської політики Другої Речі Посполитої українське шкільництво самозберігалось на приватних засадах. Кількісні параметри державного і приватного шкільництва на Рівненщині були досить скромними. Проте якісні його показники, особливо в царині виховання, були значно вагомішими. Характерною традиційною рисою системи освіти й виховання в регіоні було поєднання зусиль родини, школи та громадськості. Наприкінці 30-х рр. ХХ ст. на Рівненщині не було жодної української фахової школи, жодного державного українського середнього навчального закладу, і лише завдяки зусиллям української інтелігенції вдалося вибороти право на існування приватної української гімназії в Рівному [1, с. 180].

Існування таких навчальних закладів складало сутнісну особливість освітньо-виховної системи і водночас свідчило про пошанування українською спільнотою освіченості підростаючих поколінь та виступало важливим чинником збереження української національної ідентичності. Відтак, постійна і послідовна боротьба західноукраїнської еліти за національну за змістом і формою освіту стала визначальною традицією соціокультурного буття українців краю.

Радянізація досліджуваного регіону поклала початок якісно іншому, зворотному процесові, адже період розвитку педагогічної освіти за радянських часів характеризувався пріоритетністю суспільного виховання над сімейним; заідеологізованістю вимог суспільства до сімейного виховання; неврахування його своєрідності, зменшенням важливості ролі батьків у вихованні дитини та їх підпорядкуванням вимогам школи. Роль останньої після 17 вересня 1939 р. значно змінилася. Підставою для змін була ленінська теза: «школа повинна стати зряддям пролетаріату».

Згідно сталінської корективи, на приєднаній території створювалася школа, національна за формою і соціалістична за змістом.

Загалом дослідники справедливо зауважують, що значна частина населення Західної України, насамперед, інтелігенція, з надією дивилися на прихід Червоної армії і приєднання краю до УРСР [8, с. 276]. Закінчення польського панування в Західній Україні породило у значної частини українського суспільства, відтак і в окремих колах освітньої інтелігенції, стан надмірної ейфорії та райдужних сподівань. Дезорієнтовані прорадянською пропагандою, вони певний час не мали чіткого розуміння того, що відбулося і, сприймаючи бажане за дійсне, вірили у можливість позитивних змін для себе і свого народу. Такі очікування базувалися, насамперед, на віковичному прагненні українців жити в одній державі, розвивати власну мову, культуру, освіту.

У багатьох випадках освітня політика радянської влади збігалася з потребами розвитку регіону, зокрема і Рівненщини, і тому сприймалася населенням прихильно. Йдеться, зокрема, про те, що 30 вересня 1939 р. наркомат освіти УРСР подав доповідну записку ЦК КП(б)У і Раднаркому УРСР про реорганізацію системи освіти в Західній Україні [6, с. 86]. Поданий проект був схвалений колегією наркомату освіти республіки. Наслідком реалізації цього документу стало відкриття шкіл з українською мовою навчання [12, с. 6–7]. Державні органи освіти створювали умови для того, щоб усі діти, підлітки відвідували школу. І хоча, насамперед, підґрунтям такої позиції виступав пропагандистсько-ідеологічний чинник (адже усі діти з раннього віку проймалися партійно-комуністичними ідеями), однак основна частина дітей шкільного віку отримали можливість відвідувати школу. Відтак, за короткий час на ниві шкільництва було досягнуто багато, адже освітні заклади зростали небаченими темпами. Зокрема, до початку 1940/1941 навчального року у Рівненській області кількість українських шкіл збільшилась із 3 до 686 [4, с. 107].

З березня 1940 р у дію вступила постанова Раднаркому УРСР «Про реорганізацію початкових і середніх шкіл на території західних областей України». Педагогічні ліцеї реорганізовували у педагогічні училища з 3-річним терміном навчання [9, с. 89].

Навчально-виховний процес здійснювався за програмами і планами шкіл УРСР. Запроваджувалися й інші радянські стандарти в освіті: спільне навчання дівчат і хлопців у класах і школах; організовувалися спеціальні школи і класи для навчання неписьменних і малописьменних переростків віком від 12 до 16 років, а також у кожному обласному центрі і великих містах – річні курси підготовки вчителів для початкових і середніх шкіл [5, с. 808–809]. В усіх школах запроваджувалося безкоштовне навчання українською мовою. Відкриття національних шкіл з самого початку стало однією з ключових тез організації політики в системі освіти, на приєднаних територіях, загалом, та Рівненщини, зокрема. Поряд із рідною обов'язково вивчалася і російська мова. Ми поділяємо точку зору В. Д. Яремчука, що задоволення потреб корінного населення у цьому напрямі реалізовувалося вже не з позицій вирішення національного питання, як було за часів українізації на Великій Україні, а з позицій вимог радянської держави, позицій міжнаціонального єднання, що в умовах СРСР свідчило про акцентуацію урядової політики на розширенні ареалу русифікації серед населення, де традиційно представники російського народу ніколи не були домінуючими [12, с. 8].

Стрімке зростання сітки шкіл вимагало не лише коштів та покращення матеріально – технічної бази, а насамперед, – забезпечення педагогічними кадрами. При цьому кадрова проблема вирішувалася владою кількома шляхами: формуванням педагогічних кадрів із середовища місцевої інтелігенції, лояльної до радянської влади та спеціалістів зі Східної та Центральної України, яких надсилали в якості ідеологічного авангарду на приєднані землі. Зрозуміло, що звичне середовище їхньої праці істотно відрізнялося від суспільно-політичних умов досліджуваного регіону. Слід зазначити, що надіслані зі Сходу комуністичні кадри досить проблематично інтегрувались в місцевий соціум. Незнання чи погане знання української мови, необізнаність зі специфікою регіону, нарешті, елементарна некультурність (відправляли на захід, як правило, не найкращих) нерідко справляли на населення прикре враження.

Невелику, але важливу частину учительства на Рівненщині складали працівники освітньої системи Другої Речі Посполитої.

Тоталітарний режим намагався приручити й використати тих, хто прагнув кваліфіковано виконувати свої обов'язки. У багатьох освітян «старої» школи, позбавлених непрофесійних засобів існування (крім учительства, ніякою іншою професією вони не володіли), не залишалось вибору. Окрім того, залучення таких кадрів було пов'язане із намаганням радянської влади (на першому етапі) уникнути кризи функціонування шкіл. Хоча цих «старих» учителів і намагалися «перевиховати» шляхом втягнення у різні форми громадської діяльності, проте, як правило, вони не викликали довіри радянської влади і часто підлягали дискримінаціям, утискам, арештам, репресіям. Зауважимо, що до 1940/1941 навчального року, здебільшого силовими методами, влада звільнилася від тих педагогічних кадрів, які залишилися їй у спадок від Польської держави. Частина – репресували (зокрема, під хвилю арештів у вересні-грудні 1939 р. потрапили 108 педагогів, у січні-травні 1941 р. – 131 педагог), решту – залякали [2]. Отже, педагогічні кадри (насамперед поляки), які за розрахунками керівництва СРСР були апріорі нездатні на компроміс з новою владою або взагалі не вписувалися в тоталітарну політичну й соціально-економічну систему, піддавалися цілеспрямованій маргіналізації і виводилися на периферію суспільства й поза його рамки. Для багатьох реальністю стала перспектива перетворитися у контингент ув'язнених, депортованих, знищених. Наприкінці 1939 р. припинено діяльність товариств «Просвіта» та «Рідна школа», які стояли на захисті національних традицій українського народу і займалися вихованням українських дітей, виступали проти політики колонізації українського населення. Поза законом опинилися й інші українські та польські національно-культурні, спортивні та громадсько-політичні організації, зокрема «Пласт», «Сокіл», «Січ» та інші [11, с. 58–63].

У 1939–1940 рр. у всіх західних областях було створено інститути вдосконалення вчителів та районні методичні кабінети, які розгорнули планомірну роботу з підготовки та перепідготовки педагогічних кадрів. З цією метою на Рівненщині було відкрито середні педагогічні заклади та вчительські курси. Так, зокрема, у 1939 р. було відкрито першу педагогічну школу в Острозі на базі колишньої вчительської семінарії, а в 1940 р. – дві педагогічні

школи – Домбровицьку (нині м. Дубровиця) та Дерманську (Здолбунівський р-н) [1, с. 182].

На перший курс Домбровицької педшколи приймали осіб віком від 15 до 30 років, які закінчили неповну середню школу або семирічку. Абітурієнти складали іспити з таких предметів: російської та української мови (диктант і усно), арифметики (письмово та усно), географії, геометрії та співів. Крім низки предметів, обов'язковим був іспит із Конституції СРСР і УРСР, з метою виховання радянського громадянина. Особи, які закінчили середню школу, віком від 17 до 35 років могли вступати на третій курс навчання, склавши вступні екзамени. Виняток становили абітурієнти, які мали атестат із відмінними оцінками, тоді їх приймали поза конкурсом [1, с. 183].

Головне завдання, яке покладалося на педагогічні училища – формування особистості радянського вчителя, який бере участь у громадському житті країни, особистості зі стійкими моральними переконаннями. Адже, як слушно зауважив Сухомлинський: «Моральний розвиток є складне життя переконань – їх народження, розвиток, зміцнення, вираження у вчинках».

Важливою складовою частиною підготовки вчителя початкових класів у педагогічних закладах Рівненщини було поєднання теоретичних знань з практичними навиками. Тому згідно з навчальними планами передбачалося проходження педагогічної практики в базовій школі. Практика охоплювала спостереження студентів за навчально-виховним процесом у школі, пробні уроки. Під час проходження практики у майбутніх спеціалістів виховували почуття обов'язку, відповідальності, чесності, гідності, совісті, гуманності, патріотизму, колективізму, працьовитості, самодисципліни, що є важливою складовою професійної підготовки.

Виховання студентської молоді, яка через кілька років стане основою радянської інтелігенції, потребувало особливої уваги. Тому, важливо було закласти необхідні моральні цінності, які б склали основу світоглядних орієнтирів молодого покоління. Рівень підготовки педагогічних кадрів перебував у прямій залежності від професійного та наукового потенціалу викладацького складу.

Крім педагогічних шкіл у 1940 р. на Рівненщині відкрили 5-ти місячні курси підготовки вчителів 1-4 класів. Згідно наказу наркома освіти УРСР М. С. Бухала від 19 червня 1940 р. завідувачі обласними відділами народної освіти в першу чергу повинні звертати увагу на контингент слухачів курсів, надаючи перевагу комсомольським активістам [1, с. 183].

Не просто масово, а тотально, учительство було охоплено двотижневими курсами на зимових канікулах 1939/1940 навчального року, після яких, з 11 січня 1940 р. здійснювався перехід на радянські програми. Зауважимо, що у першому півріччі 1939/1940 навчального року школи працювали за перехідними програмами, спеціально складеними для них [12, с. 7]. На 1940–1941 рр. для Ровенської області 300 учителів готували Одеська (200 осіб) та Кіровоградська (100 осіб) області. Підготовка вчителів здійснювалася за скороченою програмою на 3-місячних курсах [1, с. 183].

З 1 липня 1940 р. у Рівному, Дубно та Здолбунові працювали курси з підготовки вчителів, а Костополі, Сарнах, Острозі, Рівному – курси перепідготовки. На курсах, крім лекцій з фахових дисциплін, проводилася політмасова робота: слухачі переглядали радянські кінокартини, слухали доповіді про рішення XV з'їзду КП (б)У, VI сесії Верховної Ради СРСР та інші партійні директиви. Особлива увага у роботі з педагогами приділялася насадженню антирелігійного виховання у школі, адже на західноукраїнських землях традиції християнської моралі були в основі навчально-виховного процесу російської та польської освітньої моделі [1, с. 183].

Поміж навчально-освітніх закладів Рівненщини, які забезпечували регіон педагогічними кадрами, одне з провідних місць належить Ровенському вчительському інституту, відкритому у 1940 р. у приміщенні колишньої «Школи Осаднічої» [10, с. 144]. Вчительський інститут мав тоді три факультети: історичний, фізико-математичний та мовно-літературний. Навчальні програми і плани були розраховані на підготовку протягом 2 років учителів для радянської школи [3, с. 6].

Крім навчального процесу, значна увага приділялася політико-виховній, культурно-масовій та громадській роботі зі

студентською молоддю. На майбутнього вчителя влада покладала великі надії, оскільки працюючи серед широких верств населення, він був пропагандистом і агітатором комуністичних ідей. Створивши сітку педагогічних закладів, партія забезпечила надійний, дієвий загін авторитетних радянських пропагандистів у краї [1, с. 191]. До цих проблем додавалися складності зі створенням навчально-методичної бази шкіл. Підручники і посібники старої школи було вилучено виходячи з ідейних міркувань, а видання, які відповідали радянським програмам, не зважаючи на додаткові тиражі і допомогу, яка йшла зі сходу, за півтора року так і не змогли заповнити основоположних прогалин для якісного функціонування шкіл.

Зусилля викладацького складу педучилищ були спрямовані на вивчення і використання педагогічної спадщини і досвіду радянських педагогів у питаннях виховання, наукову розробку системи навчально-виховної роботи. Беззаперечним є факт, що педагогічні колективи, безумовно, домоглися певних успіхів в активізації процесу навчання і виховання. Застосовувались нові методи навчання, що стимулювали розвиток самостійності студентів в оволодінні знаннями [9, с. 205].

На вчителя покладалося завдання: «...не тільки навчати, але й виховати надійних будівничих комунізму. У цьому основне завдання, у цьому запорука наших успіхів. Вчительство, цей численний загін радянської інтелігенції, з честю мав виконати всі завдання, які на нього покладали партія і уряд» [1, с. 185]. Отже, на педагогів радянська влада покладала великі надії, оскільки працюючи серед широких верств населення, вони були пропагандистами й агітаторами комуністичних ідей.

Висновки та перспективи дослідження. Відтак, заходи радянської влади у галузі освіти у 1939–1941 рр., з одного боку мали позитивні результати та обумовлені об'єктивними потребами розвитку регіону, що проявлялися у розширенні мережі шкіл, збільшенні кількості вчителів, переведенні шкіл з польської на українську мову викладання, з іншого, констатуємо, що перелічені заходи переслідували єдину мету – створити масовий загін пропагандистів радянського способу життя, охопити ідеологічним впливом через освіту, як підрастаюче покоління, так і доросле

населення. Саме освітня мережа виступала дієвим інструментом насадження нового світогляду комуністичною партією та радянською владою. Внаслідок цього, нестійкі традиції радянської школи, запроваджені в краї у 1939–1941 рр. порушили політичні засади полонізації школи. Проте, «національна» за формою, соціалістична за змістом освітня система за всі роки радянської влади ніколи не була українською. Відтак, проблеми, породжені впровадженням радянської системи, десятиліттями залишалися не розв'язаними, відбивалися на суспільно-політичному житті. Під цим кутом зору, проаналізувавши становлення та розвиток педагогічної освіти та підготовки педагогічних кадрів у навчально-освітніх закладах Рівненщини ми з'ясували, що напередодні Великої Вітчизняної війни реорганізовано та уніфіковано освітню систему, створено мережу середніх педагогічних закладів, які забезпечили регіон педагогічними кадрами. Адже саме на вчительство, з огляду на його роль і функції в суспільно-політичному житті, особливу ставку робили органи радянської влади у допомозі інтеграції західноукраїнського регіону до Української РСР. Проте, попри всі труднощі досліджуваного періоду, на Рівненщині формувалася педагогічна інтелігенція, яка зуміла піднести освітній рівень мешканців і сприяти культурному поступу краю. Відтак, під дією цих факторів відбувалися, з одного боку, кількісні та якісні зрушення самої системи освіти в регіоні, а з іншого боку, змінювалося й саме суспільство, яке поволі втрачало національну ідентифікацію, що власне і переслідував радянський тоталітарний режим.

Список використаних джерел і літератури

1. Вища педагогічна освіта і наука України: історія, сьогодення та перспективи розвитку. Рівненська область / Ред. рада вид.: В. Г. Кремень (гол.) [та ін.]; Редкол. тому: Р. М. Постоловський (гол.) [та ін.]. – К.: Знання України, 2010. – 383 с.
2. Горланов О. А. Об арестах в западных областях Белоруссии и Украины в 1939–1941 гг. [Електронний ресурс] / О. А. Горланов, А. Б. Рогинський // Режим доступу : <http://www.memo.ru/history/polacy/Index.htm>

3. Йова П. В. Перший в області / П. В. Йова // Ровенський державний педагогічний інститут (1940–1965). – Львів : Каменяр, 1966. – С. 5–19.
4. Культурне життя в Україні. Західні землі. Документи і матеріали : [у 2 т] / [упоряд. Т. Галайчак та ін.]. – К. : Наук. думка, 1995.
Т. 1 : 1939–1953. – 1995. – 749 с.
5. Культурне будівництво в Українській РСР. Важливі рішення Комуністичної партії і Радянського уряду 1917–1959 рр.: зб. Документів у 2-х т. – К. : Держполітвидав УРСР, 1959. – Т. 1.: 1917 – червень 1941. – 884 с.
6. Кучерепа М. М. Волинь: 1939–1941 рр.: навч. Посібник / М. М. Кучерепа, В. В. Вісин. – Луцьк : Волинська обласна друкарня, 2005. – 586 с.
7. Любар О. О., Стельмахович М. Г., Федоренко Д. П. Історія української школи і педагогіки: Навч. посіб / О. О. Любар, М. Г. Стельмахович, Д. П. Федоренко. – К. : Знання, 2006 р. – 450 с.
8. Мищак І. Соціально-економічні та культурні перетворення на західноукраїнських землях після включення їх до складу УРСР: новітня історіографія / І. Мищак / Історико-географічні дослідження в Україні. Збірка наукових праць. Ч. 11 / Відп. ред. Г. В. Борзяк НАН України. – К. : Інститут історії України, 2009. – С. 276–287.
9. Народна освіта і педагогічна наука в Українській РСР (1917–1967). – К. : Рад. школа, 1967 – 484 с.
10. Прищеп О. П. Вища педагогічна освіта на Рівненщині: віхи історії (1944–60-і рр.). / О. Прищеп // Наукові записки. Серія "Історичні науки": – Рівне, 2009. – Вип. 14. – С. 143–155.
11. Сворак С. Народна освіта західноукраїнського регіону: історія та етнополітика (1944–1964 рр.) / С. Сворак. – К. : Правда Ярославиців, 1998. – 240 с.
12. Яремчук В. Д. Становлення та розвиток радянської освітньої політики на західноукраїнських землях 1939–1940 рр. / В. Д. Яремчук // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ. – Львів, 2010. – № 3. – С. 3–12.